РІК 1939. Квітень Ч. V.

ПЕРЕМИСЬКІ ЄПАРХІЯЛЬНІ ВІДОМОСТИ

Пасхальний привіт
ЄПИСКОПА ЙОСАФАТА КОЦИЛОВСЬКОГО
ДУХОВЕНСТВУ Й ВІРНИМ ПЕРЕМИСЬКОЇ ЄПАРХІЇ.

МИР ВАМ У ГОСПОДІ і АРХІЄРЕЙСЬКЕ БЛАГОСЛОВЕННЯ!

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Всечесні Отці й Браття Єпархіяни!

Скоро проминув час від сегорічного Різдва Христового до Великодня. Здається наче останні світові події, такі наглі і несподівані, приспішили його правильний біг. Знова завитало до нас найбільше рокове свято Христового Воскресення. Радо користаю з цеї милої нагоди, щоби Вам, Дорогі Отці й Вам Єпархіяни, зложити мої щирі святочні побажання.

Коли на Великдень досвіта почуємо прегарну пісню »Христос воскресе із мертвих«, якась таємна радісна дрож проймає наше серце. Тоді забуваємо про все інше, про журбу, навіть про земські приємнощі і спільно з другими в захопленні співаємо цю пісню побіди раз і другий і десятий. І за кождим разом вона одинаково гарна і мила нам. І тішимося святою радістю, як колись тішилися апостоли а з ними Пречиста Діва та побожні жінки єрусалимські

на вістку, що Христос вийшов побідно з гробу. А ця радість тому така піднесла, що вона не земська химерна, тільки надприродна, свята, що не від світа тільки від Бога походить.

Можемо представити собі, яка безмежна радість мусіла заволодіти апостолами, коли по воскресенні побачили свойого улюбленого Учителя між собою. Якже не тішитися, коли цей їх Учитель, Провідник їхніх душ, їхній Цар, котрому вони всеціло себе віддали, з котрим усю свою долю звязали, задля котрого свою рідню, свої заняття, загалом усе що мали, покинули, — коли їхній Учитель побідив не тільки найбільшу злобу сего світа але й найбільшого ворога цілого людського роду, смерть. Дотепер ще ніхто не вчинив подібного чуда. Все сталося точно так як Він це заповів. Отже напевно таксамо сповняться й усі прочі Його пророчі предсказання: про побіду правди й любови над злобою і несправедливістю, про прихід Праведного Судії при кінці світа, про вічну нагороду для праведних і кару на грішників. Все сповниться так як сповнилося пророцтво про воскресення.

Вповні розуміємо радість апостолів. Не з ким будь звязали вони свою долю, не комубудь повірили свої душі. Їхній Учитель, це приобіцяний Богом Месія, сам правдивий Бог.

Та заки прийшла радість воскресення, мусіли вони чимало сумувати й чимало прикростей перенести. Безпосередно майже, бо всего кілька днів перед тим, були вони свідками найбільших терпінь і пониження свойого Вчителя. Бачили беззаконний суд Каяфи, кпини архієрейських слуг, бичування, вінчання терневим вінком, хрестну дорогу, а далі найбільший злочин під сонцем розпяття Божого Сина на хрестнім дереві і страхіття смерти, а вкінці похорони і зложення тіла в гріб. В одну мить заломилися вони в своїх сподіваннях. Страх і стид заняли місце надії. Найвірніші друзі порозбігалися, а один із найблищих прилюдно відрікся Учителя.

Зате по днях важкого смутку і пригноблення прийшла тимбільша радість, бо і сонце найкраще виглядає по сході вчасним ранком, коли прожене темряву ночі. Тимбільша радість, що мала бути по запевненням Спасителя трівала: »І ви отже — сказав Ісус у своїй прощальній бесіді —

будете мати тепер смуток, та знов побачу вас, і врадується серце ваше, і вашої радости ніхто не візьме від вас«. (Іо. 16, 22). Вправді мали ще в сім життю прийти на них тяжші допусти, переслідування і мученича смерть, але чимже вони є супроти грядучої слави, яка напевно прийде і ніколи не скінчиться?

Такасама нагорода обіцяна кождому, хто віддав себе всеціло Богу, хто в сім життю не на людей тільки на Бога надіється. Нагорода певна у вічності й тут на землі. На землі о стільки, що всі прикрости теперішнього часу ради Христа або тільки з Ним перенесені стануть солодким ярмом. Прийдуть може тяжкі удари лихої долі, недостатки, кривди і зневаги, може прийти справжня хрестна дорога і Голгофта терпінь в сім життю, а по ній чорна темрява гробу. Однак все те не є безнадійне. Для тих, що вслід за Христом пійшли зо своїми життєвими хрестами, напевно прийде день воскресної радости. Ось єдина і найбільша надія побожних душ!

Колиж маю Вам, Дорогі Отці і Єпархіяни, скласти святочні бажання, то перш усього бажаю Вам чистої радости цего великого празника. Нехай Господь Ісус потішить Вас у днях великих одиничних і наших спільних допустів, так як колись потішив Пречисту Діву і апостолів по воскресенню. Бажаю, щоби смуток і прикрощі Ваші були тільки хвилеві, як колись у страстні дні в апостолів, щоби Господь за Ваші молитви, св. Причастя й покутні діла Великого Посту післав як нагороду усім нам тревалу радість воскресення і щоби тієї радости Христа Побідника ніхто й ніколи не відняв від нас.

Бажаю врешті, щоби Ви в усіх Ваших працях, плянах, сподіваннях і взагалі в цілім вашім життю не в людях тільки в Бозі покладали ваші надії та щоби Бог не полишив Вас своєї могутньої опіки. Бо не тоді чоловік стає нещасливий, коли полишать його люди а тоді, коли Бог його опустить.

Нехай Господь Ісус, що так славно смертю смерть побідив, благословить Вас з нагоди празника Свойого світлого воскресення всіми дарами неба і пішле Вам ласку побіди над усяким злом. Амінь. Христос воскрес!

† ЙОСАФАТ, Єпп.

Дано в Перемишлі в Неділю квітну 1939. р.

Ч. 2023. — Поручення відчитати Пастирський лист.

Поручається Всеч. Отцям Парохам, Завідателям і Сам. Сотрудникам відчитати повищий Пасхальний привіт вірним у церкві в Неділю Пасхи на Службі Божій.

Від Єписк. Ординаріяту.

Ч. 2024. — Про потребу остерегти вірних перед протикатолицькими летючками.

В хвилині важкого пригноблення, що його переживає український нарід у звязку з подіями на Карпатській Україні й коли в нашому громадянстві підносяться щораз частіші голоси із зазивом до обєднання творчих сил народу, вороги католицької Церкви обдумують способи, як ширити релігійне замішання серед наших вірних та спонукати до апостазії незрячих.

Ось появилися летючки із зазивом до обєднання на політичному полі цілого українського народу. Але як підступно, як свідомо нещиро поступає автор, коли аж стидно йому було підписати себе або того, в чиїм інтересі пише. Ось каже він, що заки буде можливе політичне обєднання, треба наперід усунути релігійний поділ українців на католиків і православних і всім українцям вибрати ту релігію, котра є правдива. Далі автор намагається доказувати правдивість схизми і виступати проти католицької Церкви та її Голови Римського Папи. Летючка бє хитро на національно-політичний сентимент намагаючись використати його для диверзійної цілі на релігійній области. В летючці не сказано, до котрої з православних Церков хочеться заманювати збаламучених, ані котрій то православній Церкві так дуже залежить на політичному обєднанні українців, бо відома річ, що української православної Церкви ані як організації ані по духу нема в нас. Поза тим брошура повна старих наклепів і крутійств, що ними схизма від самого початку свого існування намагалася виправдати церковний роздор і свій непослух Голові Церкви Христовому Намісникові, Римському Папі.

Вороги католицької Церкви завжди використовують хвилини важких народніх потрясень, щоби баламутити вірних. Тому Всеч. Отці мають саме тепер обовязок звер-

нути особливішу увагу вірним на загрозу з боку ворожих Церкві письм. Треба остерегти перед тою язвою вірних з проповідальниці та при помочі церковних брацтв і катол. організацій парохіяльних. Треба вірним отворити очі на підступ хитрого ворога та при помочі свідоміших впливати на менше свідомих а більше наражених на небезпеку.

Найкращим однак і найпевнішим засобом у боротьбі проти ворогів католицької Церкви є ревна й послідовна душпастирська праця над вірними, праця в церкві й у школі, в брацтвах і всюди там, де є нагода працювати для добра душ. Тому Єп. Ординаріят поручає Всеч. Отцям скріпити працю над вірними, дбати про поглиблення в них католицької свідомости та розбудження духа жертви в обороні Церки й віри. Де є ревний душпастир, що править часті богослуження, приготовляється до проповідей, працює над реліг. вихованням молоді в школі й поза школою, де розвиваються церковні брацтва та другі установи, там нема небезпеки з боку протикатолицьких письм.

Ч. 1962. — В справі зібрання даних до шематизму.

В цілі зібрання даних, потрібних до видання шематизму на р. 1939/40, Еп. Ординаріят заряджує слідуюче:

Всеч. ОО. Парохи, Завідателі і управляючі Сотрудники перешлють до своїх деканальних Урядів найдальше до 20 квітня ц. р. всі дані, що змінились і не відповідають даним, заподаним в шематизмі за р. 1938/39. І так:

1) Зміни зглядно поправки дотично матерної й всіх дочерних церков.

2) Те саме щодо богослужебних каплиць і місцевостей приналежних до парохії, де нема церкви ані каплиць, а є гр. кат. вірні.

3) Заподати точне число гр. кат. душ в кожній місцевости з окрема.

4) Заподати число душ лат. обряду і чужовірців у цілій парохії.

5) Імя і назвисько, рік уродження, свячень і кан. інституції пароха, відзначення, стан (бж., ж., вд).

6) Імя і назвиско, рік уродження і свячень сотрудника.

7) Імена і назвиска, рік уродж., свячень, відзн. і становища інших священиків, що постійно перебувають на території парохії.

8) Евентуальна зміна пароха, церкви, або його адреси.

9) Зміна староства, городського суду, волости, почти, тел., залізничої стації з заподанням їх віддалення від місця осідку пароха.

До заподання якнайточніших даних зобовязується ОО. Душпастирів в совісті.

ОО. Декани зберуть від своїх ОО. Кондеканальних виготовлені дати та по їх провіренні, заподадуть до них свої можливі завваги й найдальше до 30 квітня ц. р. перешлють до Єп. Ординаріяту.

Ч. 1480. — Повідомлення в справі появи журналу: „Polski Przegląd Tomistyczny".

ОО. Домінікани в Варшаві зачали видавати новий журнал: „Polski Przegląd Tomistyczny", присвячений студіям фільософії й теольогії св. Томи з Аквіну. Річна пренумерата тримісячника виносить 10 зл.

Це подається довілома Всеч. Духовенства.

Адреса: В-во ОО. Домініканів. — Львів, Пл. ОО. Домініканів 2.

ХРОНІКА.

Завідательства одержали:

Ч. 199. о. Мокрий Андрій — Горянка.
Ч. 526. о. Худьо Йосиф — Свидник.
Ч. 627. о. Лісикевич Юліян — Гійче.
Ч. 979. о. Ковальський Юрій — Сулимів.
Ч. 1299. о. Курило Михайло — Дністрик голов.
Ч. 1486. о. Яхимович Осип — Порохник.
Ч. 1487. о. Рожак Андрій — Майдан сінявський.
Ч. 1489. о. Камінський Тадей — Міротин.
Ч. 1534. о. Стахурський Стефан — Береги.
Ч. 1543. о. Добрянський Стефан — Пили.
Ч. 1544. о. Липин Петро — Воля мігова.
Ч. 1549. о. Пулик Александер — Добрусин.
Ч. 1551. о. Шаваринський Євген — Гусне вижне.
Ч. 1552. о. Нащочич Осип — Ульвівок.

Сотрудництва одержали:

Ч. 391. о. Гарцула Василь — Гаї.
Ч. 411. о. Савка Дмитро — Батятичі.
Ч. 760. о. Осмак Пантелеймон — Недільна.
Ч. 968. о. Пришлякевич Володимир — упр. Добряни.
Ч. 1236. о. Камінський Михайло — Трускавець.
Ч. 1415. о. Бойко Теодор — Вовче гор.
Ч. 1488. о. Голінка Олексій — Теппиці.
Ч. 1532. о. Баран Осип — неопр. — Боршевичі
Ч. 1535. о. Брицький Павло неопр. — Купновичі.
Ч. 1536. о. Сюська Стефан — неопр. — Стара сіль.
Ч. 1537. о. Бандрович Зенон неопр. — Літиня.
Ч. 1538. о. Камінський Омелян неопр. — Олешичі.
Ч. 1539. о. Шегда Мирон неопр. — Квасинина.
Ч. 1540. о. Др. Слюсарчик Адам — Добромиль.
Ч. 1545. о. Савка Теодор — Липа.
Ч. 1546. о. Бозюк Володимир — упр. Райське.
Ч. 1547. о. Рак Олексій — Лежайськ.
Ч. 1548. о. Сенета Богдан — неопр. Уйковичі.
Ч. 1550. о. Шпак Іван неопр. — Нагуєвичі.
Ч. 1553. о. Греділь Михайло — Мацошин.
Ч. 1554. о. Тритяк Роман неопр. — Рава руська.
Ч. 1555. о. Слотиляк Василь неопр. — Войткова.
Ч. 1556. о. Михалюк Стефан — Піски.
Ч. 1557. о. Миронович Василь — Руда монаст.
Ч. 1558. о. Бурдяк Ярослав неопр. Гребенне.
Ч. 1559. о. Дмитренко Володимир — Мхава.
Ч. 1873. о. Мищишин Ярослав неопр. — Волоща.
Ч. 1763. о. Кошель Петро неопр. — Диків старий.

Від гр. кат. Єп. Консисторії.

Перемишль, дня 3. квітня 1939 р.

о. Микола Грицеляк
канцлер.

† ЙОСАФАТ
Єпп.

Накладом гр. кат. Єп. Консисторії в Перемишлі
З друкарні гр. кат. Капітули в Перемишлі.

II. ЧАСТЬ.

о. Др Володимир Голинський.

МІСІЇ МІЖ ПОГАНАМИ.

б) Місійне освідомлювання в проповідях.

З поміж різних способів ширення місійного освідомлення серед вірних на перше місце висувається проповідництво або живе слово, що ним людина зо своєї природи послуговується в передачі іншим своїх ідей. Християнство не тільки не знехтувало ваги живого слова, але ще більше його піднесло, бо віра зо слуху.

Ширити місійне освідомлення живим словом покликані в першу чергу слуги Церкви, священики, що беруть участь у всьому, що становить життя Церкви та її розріст. Побіч інших важних завдань мають вони також обовязок навчати. Виконуючи обовязки учительського уряду Церкви, священики повинні голосити все, чого навчав Спаситель, усе, що йде на славу Бога, усе, що веде до Церкви, усе, від чого залежить спасіння душ, а також усе, що злучене, або від чого залежить ширення Церкви між поганами. Він бо виступає як слуга Церкви, що їй Христос поручив, навчати всі народи. В Енцикліці Папи Пія XI. про »Католицьке священство« читаємо таке: »Серед різноманітних блудів, що їх зродив повен безправства й розгнузданої сваволі людський ум, серед загального зіпсуття обичаїв, спричиненого людською нікчемністю, стоїть Божа Церква, наче морська ліхтарня, що вказує кораблям дорогу серед темряви. Вона відкидає всяке відхилення від правди в один чи другий бік, і вказує всім разом і кожному зокрема правильну дорогу... І коли людство серед повені блудів і проступків не скотилося ще на саме дно злоби, то це напевно заслуга християнської правди, що просякає в усі народи. Церква сповняє повірений їй уряд »голошення слова« через священиків, поставлених на різних ступеннях церковної єрархії, що їх розсилає до всіх народів невтомно проповідати ту правду, що одинока може принести цивілізацю, розбудити її й заховати. Слово священика доходить до всіх людей і приносить їм світло і потіху. Слово священика лагідно виринає навіть із найглубшого виру спокус, накликує до чесноти й неустрашимо голосить правду; цю правду, що

висвітлює всі сумнівні справи людського життя й порядкує їх; заохочує до такої чесноти, що її не зможе видерти ніяка противність навіть сама смерть... Сьогодні, коли самолюбство надмірно розрослося, коли майже всюди спалахнули пристрастні спори й родиться погубна жадоба помсти, нема нічого кращого й відповідніщого, як голосити й пригадувати „нову заповідь" Ісуса Христа; заповідь любови що обіймає всіх, що не визнає границь між народами й державами та не виключає навіть ворога. Впродовж двадцяти віків наглядно й ясно досвідчили ми спасенну силу священицького слова, що в нім відтворюється й віддзеркалюється *„слово Боже живе й успішне й остріше від всякого обосічного меча й проникаюче аж до розділення душі й духа"*. (Євр. IV. 12). Воно загріває людей до високих і геройських чинів та до ушляхетнювання серця. Всі добродійства, що їх християнська суспільність принесла світові, своїми коріннями сягають аж до слів й трудів священика, принаймні, як до віддаленого свого початку. Це дає нам непохитну надію на будуче, бо ж за обітницями Христа маємо »сильніше слово«. Також місійні Діла, що так ясно виказують спосібність до розросту, яку з Божої сили має Церква, у великій мірі розвиваються й поступають головно завдяки священикам, що як проповідники віри любови в незмінному й невисловленому труді поширюють границі Божого Царства на землі.«[1])

Поза священиками можуть і повинні проповідати і поширювати місійне освідомлення також люди світські, що силою св. Тайни Миропомазання стали Хрстовими боєвиками та витревалими оборонцями й благородними добровільними слугами Церкви в усьому, що має на меті спасіння душ. Повинні проте піднятися цього діла зокрема усі ті, що згуртовані вже в церковних братствах, чи в релігійних товариствах чи в рядах Католицької Акції, що по силам співпрацює в єрархічнім апостоляті Церкви та причиняється до всебічного оживлення релігійного життя.

Коли мова про метод місійного освідомлювання то він подібний до інших анальогічних починів. Якщо хочемо серйозно перевиховати своїх вірних та солідно й тревало поширити місійне освідомлення, то цю працю треба зачинати від перших літ науки катехизму. Місійно освідомляти

---

[1]) Гл.: Дві Енцикліки про Священство. — Перемишль 1937. стр. 86—91.

треба насамперед дітвору, а тереном цього освідомлювання повинна бути школа. Любов місій тільки тоді буде тривка й надійна, коли її вщеплено в молодім, невиннім й податливім на діяння ласки серці дитини. Прицьому не годиться забувати на безсумнівний факт, що второпно ведене місійне освідолювання дітвори має дуже поважні образуючі моменти та мало знані виховні вартості. Поза цікавими нераз просто авантурничими пригодами католицьких місіонарів, поза егзотикою поганських країв та їх пожильців, поза відомостями, що за ними молодь жадливо шукає та з великим заінтересуванням слухає, місійне освідомлення причиняється також до вироблення серця дитини.

Безприкладний героїзм, безінтересовна посвята шляхетна постава до меншого, потребуючого брата, велика жертва й гаряча любов Бога й Церкви ось чесноти, що ними відзначається кожний місіонар. Такі живі приклади розбуджують палке молодече серце до великих чинів. Попри вдяку Богові за дар св. Віри родиться в серці дитини пошана св. Матері Церкви, що через своїх слуг-місіонарів несе світло правди Христової, а тимсамим й культури там де не йшовби ніхто інший з ніяких природних спонук. Таким способом у дитини життя віри, сперте на твердій основі, ще більше міцняє, поширює свій засяг і стає щиро католицьке, вселенське, що не знає ніяких кордонів раси чи культури й не підлягає мінливим вимогам часу, модних кличів і публичної опінії цього світу. Хто бажає розбудити в дитині шляхетні пориви та виробити в ній готовість на безінтересовну жертву а навіть героїзм, а відтягнути від руйнуючих впливів підлоти, цей повинен держати дитину в атмосфері правдивого героїзму католицьких місіонарів між поганами. Годі припустити щоб дитина, що змалку засвоїла собі правильне знання й любов місій між поганами, остала байдужа в своїм дорослім віці. Тому при навчанні катехизмових правд треба звертати увагу на всі місійні моменти, та використавши кожну нагоду, видвигнути якусь сторінку місійного питання. Особливо в науках та приготуванні до першого св. Причастя не повинно бракувати згадки про мільйони діточок-ровесників серед поган, що їм не дано бути учасником »великої вечері Божого Сина«. У важну хвилину релігійного життя дитини, що нею є перше Причастя годиться пригадати, яке велике щастя є бути членом Христової Церкви й вказати на пливучі

з цього факту обовязки супроти тих, що знаходятися поза Церквою. Особливо треба поручати дітям молитву за спасення поганських дітей.

Але місійне освідомлювання не може обмежуватися тільки до молоді й до школи. Воно повинно розтягатися також на дорослих, вже то щоб піддержувати любов місій у тих, що її набули в школі, вже то щоб поширювати у тих, що ще не чули нічого про місійну проблему. Таким чином місійне освідомлювання входить в обсях душпастирської праці над дорослими. Справжнім тереном ширення місійного освідомлення серед дорослих є Церква й проповідниця, де душпастир виступає як учитель. Ревний слуга Христовий повинен якнайкраще використати своє становище учителя вірних та при кожній нагоді освідомлювати своїх слухачів про їх обовязки в ділі ширення Божого Царства на землі. Тільки систематичне й безупинне піддержування місійного духа з проповідниці може спричинити в душі обнову релігійного життя та потягнути цілу парохію до серйозних починів у користь католицьких місій.

В ділі ширення місійної освіти з проповідниці на окрему увагу заслуговують догматичні проповіді, що є основою всякого релігійного вироблення. Догматичні проповіді ставлять перед очі слухачів перш за все правди нашої св. Віри та підстави усіх наших обовязків супроти Бога, Церкви й людий. Добре приготовані й заздалегідь обдумані догматичні проповіді спричинюють у душі слухача прихильне наставлення до місійної акції Церкви, правильне розуміння участи в цій акції, а слідом за тим також охотну співпрацю ділом в усіх починах Церкви, що мають на меті місійну підмогу.

Місійне питання може бути темою цілої проповіди, або частиною проповіди на якубудь іншу головну тему. Проповіді, що їх темою є тільки місії, говоримо пару разів до року в посвячені на це дні. Сюди належить в першу чергу »місійна неділя«, що випадає в передпослідну неділю жовтня. Проповідь другого рода, тобто з місійними рефлексіями можуть бути й бувають частіше. Бо справді мало є таких тем, чи правд нашої св. Віри, що при її пояснюванні годі булоб щось про місії згадати.

Але є й такі теми, що до їх всебічного розвинення доконче треба говорити про місії та поган. Сюди належать проповіди про Церкву, про її учительський уряд, про її

вселенскість; дальше проповіди про сотворення прародичів, про первородний гріх та його загальнолюдське поширення, про стан людства перед Відкупленням, про Воплочення Слова Божого та Відкуплення цілого роду людського, про спасенну Ісусову смерть на хресті за всіх людий, про Сакрамент Хрещення, про чесноту св. Віри, що без неї нема приступу до Бога і т. д.

Місійну сторінку можна й годиться піднести також в гоміліях. Євангеліє дуже багате в моменти, що до їх всесторонного пояснення вимагане розвинення в місійному змислі. Особливо декотрі Господні притчі стають зрозумілі тільки в місійнім розвиненні. Сюди належать притча про доброго пастиря, про загублену драхму, про сівача, про велику вечеру, про робітників, що в різній порі дня були ніслані на роботу до винниці та інші.

Серед наших проповідей повинні мати своє місце також історичні теми, що самі по собі дуже повчаючі, а вірні їх охотно слухають. Історичні проповіді вимагають, безсумніву, поважного вкладу праці в їх випрацюванні, але годі забувати, що життя Церкви це життя Ісуса Христа, а послідовно історія Церкви, це історія Ісуса Христа, що остає й живе в своїй Церкві до кінця віків. Проповіді на історичні теми, у нас ще досить рідкі, але вони мають великий вплив на оживлення релігійного життя та причиняються до пошани й любови Церкви й її починів. А годі забувати, що де нема любови й пошани Церкви там нема любови й пошани Бога.

В історичних проповідях можна очевидно порушувати також місійні теми. Що більше ціла історія Церкви від проповіди св. Петра в дні Зелених Свят почавши, це властиво історія місій, історія зросту і розвою Царства Божого на землі, історія змагання світа ласки з гріхом. Особливо в проповідях з історії Церкви на рідних землях, з історії Хрещення наших предків годиться згадати про місійну сторінку проблеми. Положення наших предків перед Хрещенням находимо ще й сьогодні на незміримих просторах поганства, а добродійство що його ми одержали через Хрещення наших предків, ще й сьогодні Церква розділює між народами усіх країв і рас. (Д. б.)